

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ УКРАЇНИ

Державний методичний центр навчальних закладів
культури і мистецтв

ДИРИГУВАННЯ ТА ЧИТАННЯ ПАРТИТУР

Програма
для вищих навчальних закладів культури і мистецтв
I-II рівнів акредитації

Спеціальність “Народна художня творчість”
Спеціалізація “Народне інструментальне мистецтво”
(Духові інструменти)

Київ – 2005

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ УКРАЇНИ

Державний методичний центр навчальних
закладів культури і мистецтв

ДИРИГУВАННЯ ТА ЧИТАННЯ ПАРТИТУР

Програма
для вищих навчальних закладів культури і мистецтв
I–II рівнів акредитації

Спеціальність “Народна художня творчість”
Спеціалізація “Народне інструментальне мистецтво”
(духові інструменти)

2005

Видання здійснено на замовлення Державного методичного центру навчальних закладів культури і мистецтв України

ДИРИГУВАННЯ ТА ЧИТАННЯ ПАРТИТУР

Програма для вищих навчальних закладів культури і мистецтв І–ІІ рівнів акредитації, – Вінниця: НОВА КНИГА, 2005. – 12 с.

Укладач: **М. М. Юрченко** – викладач-методист циклової комісії духових інструментів Тульчинського училища культури

Рецензенти: **І. І. Коломісць** – викладач вищої категорії Вінницького училища культури і мистецтв ім. М. Д. Леонтовича
В. Й. Грабовський – голова циклової комісії духових інструментів Житомирського училища культури і мистецтв ім. І. Огієнка

Відповідальний за випуск: **Т. Ф. Стронько**

Редактор: **Є. Д. Колесник**

Підписано до друку 02.12.05 р. Гарнітура Times
Формат 60×84_{1/16}. Папір офсетний. Друк офсетний.
Обл.-вид. арк. 0,75. Наклад 100 прим.

Видавництво «Нова Книга» м. Вінниця, вул. Стеценка, 46/85
Свідоцтво про внесення до державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції ДК №103 від 30.06.2000 р.
Тел. (0432)52-34-80, 52-34-82 Факс 52-34-81
E-mail: newbook1@vinnitsa.com
www.novaknyha.com.ua

© Державний методичний центр навчальних закладів культури і мистецтв України, 2005

Витяг з навчального плану вищого навчального закладу з підготовки молодших спеціалістів (денна форма навчання)

№ п/п	Предмет	Розподіл по семестрах			Кількість годин						Розподіл по курсах та семестрах							
		Диф. зал.	Іспити	Підсум. оцінка	Кредити	Сам.роб.	Всього	З них			I курс		II курс		III курс		IV курс	
								Лаб. Практ.	Інд. Зан.	I с 18 год.	II с 21 год.	III с 16 год.	IV с 21 год.	V с 16 год.	VI с 21 год.	VII с 16 год.	VIII с 14 год.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	
2	Диригування та читання партитур	6	7,д	3,8	324	116	208	-	208	-	-	2	2	2	2	2	2	

Доповнення

Крім годин, передбачених навчальним планом, додатково виділяється:

1. Концертмейстерські – 100 %
2. Педагогічні: Консультації до іспитів і заліків – 1 год. на кожного студента

Консультації до іспитів і заліків – 1 год. на кожного студента

Консультації до державних іспитів – 2год. на кожного студента.

Самостійна робота

Згідно з навчальним планом, на цю важливу форму становлення диригента та керівника аматорського творчого колективу відводиться 116 годин.

Можливий такий варіант їх розподілу на 6 семестрів:

Курс	Семестр	Кількість тижнів	Кількість годин на семестр
II	III	16	14
II	IV	21	14
III	V	16	15
III	VI	21	18
IV	VII	16	27
IV	VIII	14	28

Всього: 116

Примітка: В тижневому розрізі це буде приблизно 1 година в III, IV, V, VI семестрах, а в VII, VIII семестрах у межах 2 годин на тиждень.

В ці години самостійної роботи студент працює в міру необхідності та завдань викладача в таких напрямках:

1. Щоденні фізичні вправи для розвитку рухливості рук.
2. Вдосконалення техніки диригування, виходячи з семестрових вимог.
3. Вивчення на фортепіано окремих оркестрових партій, підголосків, гармонії.
4. Інтонування найважливіших тем оркестрової партитури.
5. Конспектування теоретичного матеріалу згідно з семестровими вимогами.
6. Складання репетиційного плану.
7. Розвиток навичок аналітичного та творчого мислення при складанні анотацій.
8. Читання оркестрових партитур творів, що виносяться на семестровий та державний екзамен та заліки.
9. Прослуховування музичних творів у запису.
10. Копіювання партитур та підготовка оркестрової партії.

Пояснювальна записка

Однією з провідних дисциплін, які вивчаються на спеціалізації “Народне інструментальне мистецтво”, є “Диригування та читання партитур”.

Професійна майстерність майбутнього спеціаліста базується на цілому комплексі вмінь та навичок, здобутих у результаті вивчення предмету “Диригування та читання партитур” у тісному зв’язку з предметами спеціального циклу – “Спеціальний музичний інструмент”, “Вивчення духових інструментів”, “Методика роботи з оркестром духових інструментів”, “Оркестровий клас та диригентська практика”, “Інструментознавство та інструментівка”, “Фортепіано”.

Основна мета курсу – підготовка студента до практичної диригентсько-виконавської та навчально-виховної роботи з оркестром духових інструментів.

Завдання курсу

1. Дати студентам знання та практичні навички з диригентської техніки.
2. Надати практичні навички самостійної роботи над партитурою для оркестру духових інструментів.
3. Ознайомити з основними репетиційними прийомами та методами роботи з аматорським оркестром духових інструментів.
4. Навчити виконувати на фортепіано нескладні партитури різних жанрів (окремі оркестрові партії, в єдності з підголосками, акомпануючу групу тощо). Крім того, навчити сольфеджуванню партій.
5. Засвоїти навчальний та концертний репертуар, необхідний для проведення диригентської практики та майбутньої роботи з аматорським оркестром.
6. Розкривати педагогічні та організаторські здібності студента.

Читання оркестрових партитур

Мета даного курсу – вивчити з студентами основи аналізу оркестрових партитур, привити їм практичні навички самостійного читання партитур для духового оркестру.

Вивчення партитур являється основним етапом у підготовці диригента-керівника самодіяльного духового оркестру до самостійної практичної роботи, тому даний предмет є єдиним цілим з курсом диригу-

вання, де підготовка до занять по диригуванню дає можливість глибоко і всебічно вивчити музичний твір.

Вивчення цього предмету доцільно розпочати в VI семестрі, коли студенти практично на уроках диригування мають можливість працювати з дирекцією та партитурою.

Частина заняття, що відводиться на читання партитур, повинна включати:

- перевірку виконання самостійної роботи;
- інтонування та гру на фортепіано оркестрових партій у транспонуванні та в різних сполученнях;
- виконавський та диригентський аналіз штрихів, мелодичного розвитку, ритмічних складностей, підголосків, гармонії;
- завдання для самостійної роботи.

Звідси витікає, що основною формою занять по даному предмету є виконання партій окремих інструментів, груп та партитури в цілому на фортепіано, а також інтонування окремих мелодичних ліній, що в цілому сприяє розвитку внутрішнього слуху студента, його уяви про реальне звучання. Цьому складному процесу сприяє використання звукозаписуючої техніки, платівок, дисків.

Закінчуючи курс читання партитур, студент повинен переконатись, що без засвоєння цього предмету неможливий музичний аналіз твору і його вивчення з оркестром.

Загальні методичні вказівки

Вивчення техніки диригування – це складний і багатогранний процес, що розвивається шляхом усвідомлення студентом знань і практичних навичок, які ведуть до вміння знаходити диригентські жести для передачі виконавських намірів. Тому необхідно забезпечити систематичне вивчення основних положень теорії диригування, супроводжуючи їх практичними прикладами та вправами до кожного розділу для освоєння конкретного диригентського прийому.

Важливе значення в навчанні має добір репертуару, який визначає зміст навчального процесу. Складаючи перелік творів викладач повинен враховувати загальний рівень розвитку студента та його творчий

потенціал і забезпечити накопичення репертуару для його майбутньої професійної діяльності.

Диригування тісно взаємопов'язане з читанням оркестрових партитур. Читання твору, як у клавірному, так і в партитурному викладі, є основним способом його вивчення. В процесі читання партитури студент аналізує авторську інструментовку, засоби музичної виразності, динаміку розвитку музичного образу.

Викладач повинен навчити студента аналізу особливостей оркестрової фактури, ознайомити з прийомами фортепіанного перекладу оркестрових творів, дати навички виконання окремих оркестрових партій, їх сполучень у необхідному транспортуванні. Інтонування голосом окремих мелодичних ліній, підголосків – це також необхідна умова підготовки студента до репетиційної роботи.

В ті семестри, коли відсутня певна форма контролю за навчальним планом, доцільно проводити атестаційні та контрольні заняття (за рахунок індивідуальних годин) у присутності 2–3 викладачів циклової комісії. Перевіряються практичні навички виконання декількох творів та теоретичні знання студентів. Це в основі своїй співпадає з заліковими та екзаменаційними вимогами.

Вимоги, які висуваються на Державному іспиті:

1. Продиригувати оркестром два різнохарактерних твори в концертному виконанні.
2. Відповісти на теоретичні питання по білетах.
3. Подати дипломні матеріали – 2 партитури, 2 клавіри, оркестрові партії, музично-теоретичний та диригентський аналіз творів.

Методичні рекомендації з організації навчального процесу

Це в першу чергу включає індивідуальні заняття з теоретичних та практичних основ техніки диригування, детального вивчення музичних творів та підготовки студентів до роботи з оркестром.

Вивчення предмета починається з загальної бесіди про виникнення та розвиток диригентського мистецтва та його значення в майбутній

професії, про видатних диригентів. Необхідно розповісти про випускників училища, про створені ними колективи; про професійні та аматорські колективи. На першому занятті необхідно ознайомити студента з формами проведення занять з даного предмета, з вимогами і поєднанням його з іншими профільюючими дисциплінами.

Головна мета початкового періоду навчання – постава диригентського апарату. Велике значення на всіх заняттях має особистий показ викладача, обов'язково враховуючи і те, що треба розвивати та заохочувати творчу ініціативу диригента-початківця.

Робота над твором передбачає вивчення художнього змісту, музично-теоретичний аналіз та практичну відпрацьованість диригентсько-виконавських засобів вираження.

Диригування оркестром – це мета всіх індивідуальних занять. На базі навчального оркестру студенти одержують перші практичні навички керування оркестром. Роботу з оркестром доцільно починати з 6-го семестру. До початку таких занять керівнику оркестру разом з викладачем диригування потрібно скласти графік роботи. У графіку вказують дату проведення репетицій, твори та кількість годин для роботи. До цих репетицій студент разом з викладачем складає план поступового вивчення твору в технічному та творчому відношеннях. Результати проведення репетицій аналізуються в класі з викладачем для введення необхідних коректив у подальшій роботі.

До початку семестру викладач складає індивідуальний репертуарний план, який затверджується цикловою комісією. При плануванні враховуються:

- Природні музичні здібності та загальний розвиток.
- Музична підготовка та інтерес до мистецтва.
- Стан диригентської техніки та виконавський рівень як зі спеціального інструменту, так і з фортепіано.

Програмні вимоги

II курс, III семестр, 16 тижнів, 32 години.

Завдання курсу диригування. Постанова диригентського апарату. Плани та позиції рук диригента. Мануальна техніка диригування. Структура диригентського жесту. Замах (ауфтакт) та його особливості. Амплітуда диригентського жесту. Показ вступу і зняття звучання.

Темп в музиці. Роль диригента в оркестрі. Комплекс вправ на звільнення від скованості диригентського апарату. Диригентські схеми: 2/4, 4/4.

6–8 різнохарактерних творів по клавiру. Вміти грати та сольфеджувати основні їх теми. На підсумковому занятті студент диригує 2 різнохарактерних твори у вивчених схемах, грає чи сольфеджує основні їх теми, відповідає на теоретичні питання.

II курс, IV семестр, 21 тиждень, 42 години.

Клавiр, його особливості. Диригування і тактування. Диригентське виконання витриманих нот. Активні та пасивні жести. Затакт, його особливості та прийоми відображення в жестах.

Паузи в процесі диригування. Диригентські штрихи стакато, лігато, марката та їх відображення в процесі диригування. Специфіка використання диригентської палички.

Фразування

Диригентські схеми: 3/4, 6/8, 6/4, 6/8 – твори різного характеру по клавiру.

III курс, V семестр, 16 тижнів, 32 години.

Короткий аналіз творів. Виконавська характеристика. Тональний план. Кульмінація. Музичний образ. Фермата. Види фермат. Роль замаху в підготовці показу фермат.

Прийоми ділення долей такту. Поняття про агогіку. Міміка диригента. Схема диригування на “раз”. Технічне вдосконалення диригентських схем на основі вивчення 6-ти різнохарактерних творів по клавiру.

III курс, VI семестр, 21 тиждень, 42 години

Поняття про клавiр, дирекціон, партитуру. Основні оркестрові групи. Фактура. Види фактур. Основні елементи фактури музичного твору. Акцент, синкопа та прийоми їх диригентського втілення.

Відображення крещендо і димінуендо в диригентських жестах. Темп *alla breve* (Ф). Диригентські схеми: 5/8, 5/4, 7/4, 8/4.

На диференційному заліку студент повинен придиригувати 2 різнохарактерних твори (один по клавiру, один по партитурі), грати і соль-

феджувати їх основні теми, відповіді на питання про автора твору, зміст твору, стиль, характер, тональний план. Крім того, студент теоретично знає і практично володіє вивченими основами диригування. Примітка: якщо є навчальні можливості, студент диригує п'єсу по партитурі з оркестром.

IV курс, VII семестр, 16 тижнів, 32 години.

Основні форми і методи роботи диригента з оркестром. Складання плану роботи з оркестром. Основні етапи роботи диригента над оркестровою партитурою. Вибір колективних вправ для оркестру. Ознайомлення з творами, які входять до репертуару аматорських колективів.

Диригентські схеми: 9/8, 11/4.

3–4 твори по клавіру та два твори по партитурі. Робота з оркестром за встановленим графіком.

На екзамені студент одну п'єсу диригує під фортепіано, другу п'єсу диригує по партитурі з оркестром і представляє до неї анотацію.

Крім цього, студент готує відповідь за екзаменаційним білетом на питання з методики роботи з художнім колективом техніки диригування та показує знання партитури оркестрової п'єси на фортепіано.

IV курс, VIII семестр, 14 тижнів, 28 годин.

Повторення та закріплення знань і навичок, отриманих в попередніх семестрах, подальше удосконалення мануальної техніки. Форми та методи роботи з оркестром. Дванадцятидольна схема диригування. Особливу увагу приділити практичному засвоєнню методики роботи з оркестром. 2 твори по партитурі. На підсумковому занятті студент показує роботу з оркестром над власною інструментовкою та представляє всі необхідні матеріали до державного екзамену.

Підсумкова оцінка складається з оцінок за III–VIII семестри (середній бал).

Читання оркестрових партитур.

Навчально-методична література

1. Багриновецький М. Основи техніки диригування. – М., 1963.
2. Готліб М., Макаров С., Практичний курс читання партитур для духового оркестру М., 1968.
3. Колеса М. Основи техніки диригування. – К., 1973.
4. Разумний І. Практичний посібник з диригування. – К., 1959.
5. Грум-Гржимайло Т. Об искусстве дирижера – М., 1973.
6. Иванов-Радкевич А. О воспитании дирижера. – М., 1977.
7. Казачков С. Дирижерский аппарат и его постановка. – М., 1967.
8. Кан Э. Элементы дирижирования. – М., 1980.
9. Канерштейн М. Вопросы дирижирования. – М., 1972.
10. Лисань Г. Чтение партитур и инструментровка для духовых оркестров. – М., 1961.
11. Малько Н. Основы техники дирижирования. – М., 1965.
12. Маталаев Л. Основы дирижерской техники. – М., 1986.
13. Нижинский О. Детский духовой оркестр. – М., 1990.
14. Свечков Д. Духовой оркестр. – М., 1961. – М., 1977.
15. Хаханян Х. Духовой оркестр. – М., 1974.
16. Эржемский Г. Психология дирижирования. – М., 1988.

Рекомендовані музичні збірки для підбору репертуарного плану.

1. Вибрані твори для духового оркестру. – К., 1977.
2. Звуки миру. П'єси для фортепіано. Випуск 5, 7, 8. – М., 1980.
3. Зирянов Я., Ладановський І. Духовий оркестр у клубі. – К., 1971.
4. Знайомі мелодії. Уклад Котеленець В. – К., 1970.
5. Золота ліра. Т. 1.2. – М., 1982
6. Хрестоматія педагогічного репертуару для фортепіано 1–4 класи ДМШ. – М., 1969.
7. Альбом популярних произведений зарубежных композиторов. – М., 1981.
8. Альбом для юношества (ф-но). – М., 1972.
9. Библиотечка духовых оркестров. Выпуск I–VII. – М., 1967.
10. Гречанинов А. Детский альбом. – М., 1967
11. Иванов-Рудкевич Н. Школа коллективной игры для духового оркестра. – М., 1960.
12. Концерт духового оркестру. – К., 1982.
13. Лира. (Классическая и современная музыка для фортепиано). Т. 1–4, 1967.
14. Мелодии радио и кино для духового оркестра. – М., 1987.
15. Мохель М., Зимина О. Самоучитель игры на фортепиано. – М., 1970.
16. Песни, танцы и пьесы для духового оркестра. – М., 1990.
17. Чайковский П. Детский альбом – М., 1983